

*“Dat Uw Excellentie gratieuselijk
gelieve te permiteeren dat de
dienstoeffening voor de leden van
sijne Gemeente uit de heerlijkheid
Almelo aen een of ander huys
leggende aan de grenzen van de
Heerlijkheid in alle stilte mooge
waernemen”.*

Geschiedenis

St.-Jorisparochie

Kerstening van Twente

Elfrink

Inhoud

1	Kerstening van Twente	1
2	Ontstaan van de Kerk in Almelo.....	3
2.1	De opvolgers van Evert van der Eze.	5
3	Een Kerkhuis voor de Katholieken van Almelo	8
4	Bouw van het huidige Kerkgebouw	15
4.1	Voorgeschiedenis	15
4.2	De kogel is door de kerk.....	15
4.3	De inkomsten van de St. Georgiusvereniging:	16
4.4	De loterij	16
4.5	De opbrengst van de loterij:.....	16
4.6	De aanbesteding	16
4.7	De eerste steenlegging.....	17
4.8	Het Interieur.....	17
4.9	De Toren	18
4.10	De Consecratie	18
4.11	De Klokken.....	19
5	Huidige Tijd	20
5.1	Basilica-Minor	22

1 KERSTENING VAN TWENTE

Wij willen, als wij ons bezig houden met de geschiedenis van het katholicisme in Almelo en omgeving, ook zicht krijgen op de overgang van onze voorouders naar het christendom.

Helaas zijn weinig details bekend van het werk van de missionarissen in Twente. Tijdens de grote volksverhuizing waren de oorspronkelijke bewoners, de Kelten, van het vasteland van Europa verdrongen. Zij handhaafden zich slechts in drie gebieden van West-Europa: Bretagne, Ierland en de westkust van Engeland.

In de kustgebieden van Nederland, België en Noord-Frankrijk vestigden zich toen de Friezen. Vanuit oostelijke gebieden infiltrerden de Saksen in dit gebied en vanuit het zuiden de Franken.

Ierse en Angelsaksische missionarissen zijn naar het vasteland van Europa gekomen om het christendom te brengen. In 690 stak Willibrord met zijn metgezellen de zee over om aan het moeilijke kersteningsproces te beginnen. Hij werd na de bisschopswijding in Rome benoemd tot bisschop van de Friezen. Hij werd hoofd van een kerkelijk gebied en van hem werd verwacht, dat hij vele bisdommen zou stichten en bisschoppen zou wijden.

Hij kreeg door de paus geen bisschopszetel in een stad toegewezen, maar werd aangesteld tot bisschop van een volk. De koning van de Franken schonk hem later de bisschopszetel te Utrecht. Zo wist Willibrord zich gesteund door paus en koning. De koning van de Friezen, koning Radboud, werkte de kerstening tegen.

Ook Bonifatius, die in 716 naar het land van de Friezen kwam, ondervond veel weerstand van de gevreesde Friese koning. Pas na de dood van koning Radboud konden de Angelsaksische missionarissen met succes werken aan hun opdracht.

*Marteldood Bonifatius
St.-Bonifatiuskerk, Leeuwarden*

Na de dood van Willibrord werd Bonifatius bisschop van Utrecht. Bonifatius en zijn helpers bleven bij hun tochten door het land van de Friezen op onbegrip en weerstand stuiten. Op 5 juni 754, de zondag van Pinksteren, werd Bonifatius bij Dokkum vermoord, samen met hen die hem vergezelden. Maar de kerstening ging door; de Angelsaksische missionarissen bleven komen om het werk van Willibrord en Bonifatius voort te zetten.

De paus stuurde o.a. twee Angelsaksische missionarissen naar Saksenland: Lebuïnus en Marcellinus. Lebuïnus werkte vanuit Wilp en Deventer, waar hij de eerste kerkjes bouwde. Hij riep de aanwezigen op tot bekering en boetedoening. Hij wees hen erop dat hun land verwoest zou worden als het christendom niet zou worden aanvaard. Hij werd daarna bedreigd en keerde naar Deventer terug.

De door de Saksen verwoeste kerk bouwde hij weer op en hij zette het bekeringswerk onder de Saksen vanuit Deventer voort.

Van Marcellinus is bekend dat hij vanuit Deventer tot in onze regio heeft gewerkt. Hij bouwde de eerste kerkjes in Oldenzaal en Ootmarsum.

Karel de Grote, die in 768 koning van de Franken werd, steunde de missie onder de Saksen. Het duurde echter tot 804 voor de Saksenstammen zich gewonnen gaven en de vrede kon worden getekend.

Bij dit vredesakkoord werd bepaald dat de Saksen geen oorlogsschatting hoefden te betalen. Wel moesten zij tienden betalen aan de bisschoppen. Zij werden gedwongen het christendom te aanvaarden en de geestelijken te gehoorzamen.

We mogen aannemen dat bij de dood van Karel de Grote in 814 de kerstening praktisch was voltooid.

Lebūinus stierf in 773 en werd door zijn opvolger Ludger te Deventer begraven. Ludger was een Fries en dus een missionaris van eigen bodem. Hij was de eerste bisschop van Münster. Toen Ludger in 809 stierf waren er precies 119 jaren verstreken sinds de komst van Willibrord.

De Friezen en Saksen hadden toen kennis gemaakt met het christendom. Of het oude geloof echt was afgezworen is onduidelijk. De heidense goden en natuurkrachten hadden altijd diepe indruk gemaakt op de Saksen en de Friezen. De Germaanse godsdienst was een veelgodendom met Wodan als oppergod. Hij heerste over het leven op aarde. In de uitgestrekte bossen werden vele goden vereerd. Men bracht offers om vruchtbaarheid en gezondheid af te smeken. Van een persoonlijke band met de goden was geen sprake.

De missionarissen wezen op de persoonlijke relatie met God, op de eeuwigheid en het hiernamaals.

De Germaanse gebruiken werden afgeschaft of gekerstend: het midwinterfeest werd kerstfeest.

De kerstening van onze regio voltrok zich dus grotendeels in de 8^e eeuw. Helaas zijn ons geen details bekend van de ingrijpende wijzigingen in de cultuur van onze voorouders.

Hoe verliep het kersteningsproces in de leefgemeenschappen van toen? Welke spanningen werden door de nieuwe ideeën opgeroepen? Werd het dagelijks leven drastisch gewijzigd of verliep de overgang naar het christendom zo geleidelijk dat zich nauwelijks problemen voordeden?

Wij mogen aannemen dat de oude religie en het christendom lange tijd naast elkaar hebben bestaan en dat uiteindelijk de heidense opvattingen door het christendom zijn verdrongen.

In het begin van de 10^e eeuw behoorde Nederland tot het Duitse Rijk.

Twente en een deel van de graafschap Bentheim werden bij het bisdom Utrecht ingedeeld. De bisschop werd door de keizer aangesteld en bekleed met kerkelijke en wereldlijke macht. De bisschop reisde door zijn bisdom, stichtte parochies, doopte en sprak recht.

Tekst : G.J.Ribbert

Uit : De St.Georgiuskerk in Almelo 100 jaar

2 ONTSTAAN VAN DE KERK IN ALMELO

*Plechelmus
Houtsculptuur*

De oudste parochies van Twente zijn Oldenzaal en Ootmarsum. Daar stonden de eerste kerkjes, opgericht door Marcellinus. De eerste kerk te Oldenzaal, een houten gebouwtje, was toegewijd aan de H. Silvester.

Bisschop Balderik stichtte in 954 het eerste stenen kerkje en liet toen relikwieën van de H. Plechelmus overbrengen naar Oldenzaal. In de Plechelmusbasiliek, waarvan het oudste deel dateert uit de twaalfde eeuw, worden deze relikwieën nog steeds bewaard.

*Plechelmus
Reliekhouders*

Onderzoek heeft aangetoond dat in de 8^e eeuw op de plaats van de huidige R.K. kerk te Ootmarsum al een kerkje moet hebben gestaan. Een boomkistgraf uit die tijd geeft aan dat de doden toen al bij de kerk werden begraven. In de jaren tussen 1196 en 1500 is de huidige kerk van Ootmarsum gebouwd.

De gouw Twenthe was vrijgesteld van belastingen aan de keizer. Wel moesten de gelovigen zorgen voor het onderhoud van kerk en geestelijkheid. Daardoor kregen zij te maken met tienden: een deel van de graanoogst (grote tienden) en een deel van de peulvruchten (smalle tienden) moesten worden afgedragen aan de kerk.

De gelovigen van N.O. Twente, de huidige gemeenten Denekamp, Tubbergen, Vriezenveen en Almelo behoorden tot de parochie Ootmarsum.

De heerlijkheid Almelo was een zelfstandig leengoed van de bisschop van Utrecht en maakte dus geen deel uit van de gouw Twenthe. De katholieken van Almelo dienden wel de tienden te voldoen aan de kerk in Ootmarsum.

Men veronderstelt dat de "burgheren" een openbare kapel hadden en vervolgens van de bisschop van Utrecht, Otte III, toestemming kregen een kapel te stichten in de plaats zelf en deze te gebruiken als parochiekerk. (1236) Deze kapel werd waarschijnlijk gebouwd op de plek van de huidige Grote Kerk. De gelovigen van Almelo beschikten toen over een kerkgebouw, maar bleven behoren tot de parochie Ootmarsum. De kapel werd vanuit Ootmarsum bediend.

Charter van Otto III aan Hendrik van Almelo (1236)

De oorkonde van 25 mei 1236:

1236 mei 25, Zwolle. Datum in Swolle anno Domini millesimo CCXXX sexto, in feria octava Pentecostes.

Otto, gekozen bisschop van Traiectum (Otto III), verklaart dat hij aan Henricus de Almelo en de ingezetenen van het dorp Almelo toestemming heeft verleend om daar een kapel op te richten met het recht om te dopen, te begraven e.a. kerkelijke sacramenten toe te dienen, met dien verstande dat zij evenals tot dusverre de pastoor van Oetmerschen jaarlijks het miskoren moeten leveren, de kerkhofmuur moeten onderhouden en de seend in de kerk van Oetmerschen moeten bijwonen.

De oprichtingsakte.

Het oorspronkelijk charter is verloren gegaan. Tot in de 18e eeuw was het aanwezig in het huis-archief van het kasteel van de heren van Almelo

De katholieken van Almelo waren onderworpen aan een drietal verplichtingen aan de moederkerk:

1. Men moest bijdragen aan het onderhoud van de pastoor te Ootmarsum: dat wil zeggen miskoren leveren.
2. Men diende bij te dragen aan het onderhoud van de kerkhofmuur.
3. Twee keer per jaar moest men de send (synode) te Ootmarsum bezoeken. Op deze kerkvergadering werd gesproken over kerkelijke regels en afspraken en werd, als dat nodig was, recht gesproken.

De regelmatige voettocht van ongeveer 4 uur over vaak slechte wegen was nu niet meer nodig. Dit werd in de oprichtingsakte beperkt tot een paar keer per jaar voor het bezoeken van de send.

Ruim zestig jaar later, volgens de oorkonde van 1299, werd de kapel een zelfstandige parochiekerk, met eigen priester (plebaan) en kerkbestuur. Er is geen zekerheid dat de parochiekerk van 1299 hetzelfde gebouw is als de burchtkapel van 1236. Het kerkgebouw was een zogenaamde dubbelkerk: een hoger en een lager gelegen deel, respectievelijk bestemd voor de heer van Almelo en zijn familie en het lage deel voor het gemene volk.

De kerk kende twee patroonheiligen: de H. Mauritius en de H. Georgius. Dat er twee patroonheiligen waren, zou verband kunnen houden met de dubbele kerkinrichting. In de aflaatbrief van 1390 worden deze martelaren genoemd. Zij zijn beiden krijgsheer geweest, een gegeven dat ongetwijfeld tot de verbeelding sprak van de adel in het algemeen en dus ook van de heren van Almelo.

Hubertus, bisschop van Yppuse (Hippo) verklaart aan allen die de kerk in Almelo, toegewijd aan de H. Mauritius en de H. Georgius,

op nader in de akte genoemde feestdagen bezoeken, er missen laten lezen en haar begiftigen, een aflaat van 40 dagen.

De aflaatbrief van maart 1390 (Huisarchief Almelo)

De toenmalige pastoor was Everhardus de Eze of Evert van der Eze. De erfdochter van Huize Almelo, Beatrix, huwde ook met een Evert van der Eze. Hij stamde uit het Gelderse geslacht van Van Hekeren en was oom van pastoor Evert van der Eze. Van der Eze was gehuwd, bleef kinderloos en werd weduwnaar. Hij beoefende de geneeskunst, bereidde zich voor op de geestelijke staat en werd vervolgens pastoor van Almelo

Thomas à Kempis

Hij was bevriend met Thomas à Kempis en voelde zich aangetrokken door de opvattingen van de Broeders van het Gemene Leven te Deventer. Met Florens Radewijns, de opvolger van Geert Groote, had hij een vriendschappelijk contact. Samen met enkele broeders beijverde hij zich voor de oprichting van een instelling van het Gemene Leven in Almelo, echter zonder blijvend resultaat. Ook was hij betrokken bij de oprichting van het klooster Frenswegen bij Nordhorn. Men gaat er van uit dat de ijverige zielenherder Everhardus de Eze [Evert van der Eze] in Almelo een nieuwe kerk heeft gebouwd of de bestaande heeft uitgebreid en dat de aflaatbrief van 1390 daarmee in verband moet worden gebracht. Er waren financiën nodig om de bouw te bekostigen.

Mogelijk heeft één van de parochianen, die de aflaat wilde verdienen, het doopvont van Bentheimer zandsteen aangeboden, dat in het begin van de 20e eeuw is opgegraven in de pastoretuin aan de Boddenstraat en nu als wijwatervat en doopvont dienst doet in de Georgiusbasiliek. Onderzoek heeft uitgewezen dat deze doopvont dateert uit het einde van de 14^e eeuw, de periode dus waarin de aflaatbrief werd uitgevaardigd.

Evert van der Eze stierf als pastoor van Almelo in 1404 en werd in de grafkelder van de kerk bijgezet.

Het wijwatervat uit de 14^e eeuw in de St.-Georgiusbasiliek.

2.1 De opvolgers van Evert van der Eze.

Toen pastoor Van der Eze als herder van de parochie Almelo fungeerde, bestond de parochie ongeveer een eeuw. Het archief van Huize Almelo geeft fragmentarische informatie over de priesters in die periode; een volledig beeld ontstaat helaas niet. Na de dood van Evert van der Eze in 1404 werd Johan Hilbing pastoor te Almelo. Hij deed veel voor de Broeders van het Gemene Leven te Deventer en de Congregatie van Windesheim.

De zusters Franciscanessen woonden toen al in Almelo, maar beschikten niet over een passende woning en kapel. De toenmalige pastorie lag ver van de kerk. Met instemming van bisschop en burgheer stond pastoor Hilbing zijn pastorie af aan de zusters

Ter Kuile sr. vermeldt: "In 1421 heeten de zusteren te wonen 'op den Olden Weme te Almelo' "

Pastoor Hilbing was van 1407 tot 1420 rector van de zusters van Almelo.

Johan Fijg volgde hem in 1407 op als pastoor. De pastoors die vervolgens werden benoemd, zijn slechts bij naam bekend.

Vermeld worden:

- Otto ter Toerne
- Hendrik Hulscher
- Bernardus Hulscher
- Ludolph van Ittersum
- Johan ter Bruggen

Wij gaan ervan uit, dat deze opsomming niet volledig is, omdat in de 15^e en 16^e eeuw ongetwijfeld meer pastoors hebben gewerkt in de parochie Almelo.

Eind 16^e eeuw werd Johan Holterman herder van Almelo. Hij werd geconfronteerd met de Reformatie. De classis te Deventer stuurde in 1601 een commissie, bestaande uit predikanten en ouderlingen, naar Oldenzaal, die de Twentse pastoors voor de keuze stelde. Zij dienden de nieuwe religie te aanvaarden of kerk en pastorie te verlaten. Pastoor Holterman is één van de weinige Twentse pastoors, die hun geloof niet trouw bleven. Holterman koos voor de gereformeerde religie, maar durfde er niet openlijk voor uit te komen. In 1616 gaf de classis te Deventer aan, ontevreden over hem te zijn. Johan Holterman bleef een weifelende houding aannemen, deels vanwege zijn hoge leeftijd, maar ook door zijn opvatting, dat er mogelijk andere tijden zouden kunnen komen en hij dan als pastoor aanvaardbaar zou willen zijn. Hij stierf in 1619.

Zijn opvolger, Christopher Ledeboer, als gereformeerd predikant opgeleid, was de eerste dominee van Almelo. Daarvoor was hij predikant in de burcht Weleveld te Zenderen.

De katholieken beschikten niet meer over een pastoor, maar waren niet verstoken van pastorale bediening. Daarvoor zorgden de rectoren van het St.-Catharinaklooster.

Inmiddels waren de heren van de heerlijkheid Almelo met hun familie overgegaan naar de protestantse religie, behalve de moeder; zij stelden zich echter tegenover de katholieken tolerant op. Zij gedoogden het werk van de zusters en rectoren tot zegen van de katholieken van Almelo en omgeving, maar ook uit eigenbelang.

Rectoren die na Johan Hilbing worden vermeld, zijn:

- Arnoldus Langendonck
- Bonaventura ter Hoente
Hij stierf in 1652 en werd bijgezet in de grafkelder van de grafelijke familie in de inmiddels PKN-kerk.
- Frans ter Hoente
Zijn voorganger was een oom van hem. Hij stierf in 1658.
- Mathias van Rijn
In 1660 werd hij pastoor te Rijswijk.
- Jacobus Ketelaar
- Herman ter Hoente

De Ridderschap en de Steden van Overijssel achtten in 1665 de tijd gekomen om, zeer tegen de wens van de heer van Almelo en de stad, het klooster van de zusters definitief te sluiten. Dit was een represaille op last van de Staten van Overijssel n.a.v. de inval van de beruchte bisschop van Munster Bernard van Galen (Bommen Berend) in onze streek waarbij hij de Heerlijkheid Borculo wilde heroveren en en passant Enschede en Losser plunderde. De zusters ontvingen een schadevergoeding van f. 12.000,-

In 1665 trok de laatste rector, Herman ter Hoente, met de 28 zusters naar het klooster *Maria op de vlucht naar Egypte*. In de volksmond ook wel Maria-Vlucht (op de Gleen) genoemd. Thans is een parochieverband hierna vernoemd.

De kleine katholieke gemeenschap bleef toen zonder priester achter. In de periode van 1665 tot de oprichting van de St.Georgiusparochie in 1784 hebben de pastoors van Vriezenveen en Tubbergen in het geheim gezorgd voor de pastorale bediening. Wij nemen aan dat de katholieken van Almelo in die tijd, evenals hun geloofsgenoten elders, beschikten over een schuilkerk en dat zij ook religieuze bijeenkomsten bezochten in de dorpen rondom de stad.

Vanaf 1784 beschikten de katholieken in Almelo weer over een eigen pastoor.

De pastoors van de St.-Georgiusparochie

1.	<i>Hendricus Antonius Peese</i>	1784 – 1795
2.	<i>Gerardus Breuker of ter Brake</i>	1795 – 1804
3.	<i>Gerhardus Johannes Nieuwenhuis</i>	1804 – 1817
4.	<i>Stephanus Wulferink</i>	1817 – 1832
5.	<i>Lambertus Prinsen</i>	1832 – 1836
6.	<i>Joannes Josephus Janssen</i>	1836 – 1842
7.	<i>Bernardus Aarnink</i>	1842 – 1856
8.	<i>Reinerus Jansen</i>	1856 – 1873 [deken]
9.	<i>Fredericus Hubertus Aloysius Reigers</i>	1873 – 1903 [deken]
10.	<i>Petrus Post</i>	1903 – 1914 [deken]
11.	<i>H.A.P.C. van der Waarden</i>	1914 – 1947 [deken]
12.	<i>G.L. Veeger</i>	1947 – 1968 [deken]
13.	<i>H.C. ten Cate</i>	1968 – 1978 [deken]
14.	<i>W.H.J. Engelen (Wim)</i>	1978 – 1987
15.	<i>J.F. Kortstee (Jan)</i>	1988 - 2000
16.	<i>J. Beekman (Jan)</i>	2000 – 2003
	<i>[Almelo-Noord]</i>	
17.	<i>Mgr. A.J.J. Woolderink (Alphons) vicaris</i>	2003 – heden
	<i>[Almelo-Noord en vanaf 2010 deel uitmakend van de</i>	
	<i>St.-Jorisparochie]</i>	
	<i>[tevens vicaris van het militaire bisdom]</i>	
	<i>[erekapelaan van de paus]</i>	
	<i>[rector van de basiliek St.-Georgius]</i>	

Tekst : G.J.Ribbert

Uit : De St.Georgiuskerk in Almelo 100 jaar

3 EEN KERKHUIS VOOR DE KATHOLIEKEN VAN ALMELO

In de 17^e en 18^e eeuw was er sprake van een langzaam toenemende verdraagzaamheid ten opzichte van de katholieken. In Enschede mochten de katholieken al na 1665 hun godsdienst in het openbaar uitoefenen. Er werd een pastoor aangesteld en men beschikte over een kerkhuisje dat leek op een Saksisch boerderijtje.

De katholieken van Almelo bleven aangewezen op priesters van elders. In 1670 accepteerde de heer van Almelo dat de pastoor van Vriezenveen zorgde voor de geestelijke bediening van de katholieken. Toen Tubbergen in 1688 een zelfstandige parochie werd, kerkten de katholieken aldaar. Ook in Bornerbroek kwamen katholieken van Almelo bijeen, o.a. op de boerderij van de familie Te Wierik ('t Wierke).

Pastoor Hendricus Bloemen (1733-1806) was behalve pastoor van Tubbergen ook aartspriester van Twente. Hij richtte zich tot de Ridderschap en Steden van Overijssel om

“de permissie hunner getollereerden Godsdienst aan Geerdinklo te mogen oefenen”.

Hij kreeg helaas geen antwoord.

Daarom benaderde hij de heer van Almelo met eenzelfde verzoek:

“Dat Uw Excellentie gratieuselijk gelieve te perniteeren dat de dienstoeffening voor de leden van sijne Gemeente uit de heerlijkheid Almelo aen een of ander huys leggende aan de grenzen van de Heerlijkheid in alle stilte mooge waarnemen”.

(Arch. Huis Almelo, no 2450)

Het duurde helaas tot 1784 alvorens er voor de katholieken meer duidelijkheid ontstond. Op 1 mei van dat jaar verklaarde Sophia Carolina Florentina, Gravin van Rechteren, Vrijvrouw van Almelo en Vriezenveen, dat zij er mee akkoord kon gaan dat er katholieke godsdienstoefeningen werden gehouden

“in een boerenhuys op één van mijne erven, tegen een behoorlijke vergoedinge daarvoor aan den bouwman, of in een daartoe te timmeren Kerkhuis”.

Zij bepaalde vervolgens dat zij de pastoor zou benoemen uit een nominatie van drie priesters, die door de katholieken aan haar gepresenteerd moest worden.

Voor deze “Tolerantie” vroeg zij een vergoeding van f. 6000,-, binnen een jaar te voldoen. Namens de katholieken traden Abraham Hanterman en Jannes Meier op. Zij ondertekenden het convenant met de gravin op 1 mei 1784. Op 4 mei ontving de gravin uit handen van A. Hanterman de eerste aanbetaling van Fl. 1500,-. In een uitvoerig rekest aan de Ridderschap en Steden stelden de twee vertegenwoordigers van de katholieke gemeenschap van Almelo in 1785 hoe zij door onwetendheid in de problemen waren geraakt.

In dit schrijven stelden zij o.a. dat de katholieken wel wilden offeren voor een kerkgebouw, maar niet wilden bijdragen aan de 6000,- gulden, bestemd voor de gravin. Een verzoek van Hanterman en Meier om akkoord te gaan met Fl. 3000,- was resoluut door de gravin afgewezen.

Om uit de problemen te komen hadden zij zich achteraf uitvoerig laten informeren. Zij stelden daarbij vast dat de gravin haar bevoegdheden te buiten was gegaan. Zij was volgens beide gecommiteerden niet bevoegd te beslissen over de bouw van een kerk voor de katholieken en bovendien eiste zij ten onrechte Fl. 6000,- voor een convenant over godsdienstvrijheid. Zij verzochten derhalve de betaling van Fl. 6000,- ongedaan te maken en de Fl. 1500,- die reeds waren voldaan te restitueren.

In oktober 1787 schrijven de heren Hanterman en Meier in een brief aan de gravin dat zij zich tot hun leedwezen gedwongen voelden een rekest over genoemde problemen te richten aan Ridderschap en Steden van Overijssel. Zij verzochten de gravin in deze brief:

“Dat U Excellencie aan Remonstranten qua den voorzeiden zeer verkeerden stap, waartoe Remonstranten door misleiding zijn overgegaan, gunstelijk gelieve te vergeeven, alsook dewijl zij niet in staat zijn om de beloofde zesduizend gulden te betaalen, daarvan drieduizend gulden te remitteeren en eindelijk dat het kerkhuis niet ter plaats daar het klooster is geweest, maar in den zogenaamden Bodden getimmerd moge worden”.

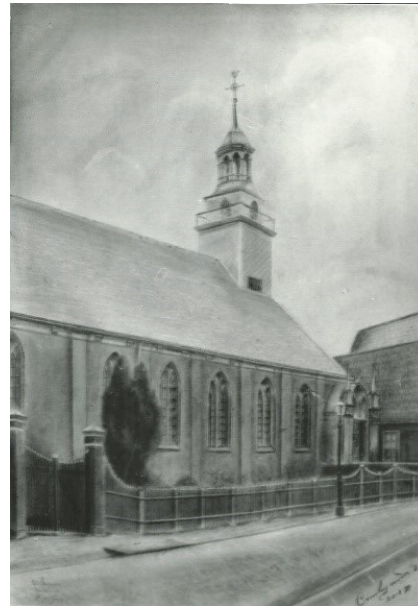
Wij mogen naar aanleiding van deze brief vaststellen, dat het rekest aan Ridderschap en Steden niet het gewenste resultaat heeft gehad.

De gravin nam echter wel genoegen met het excuus en ging nu ook akkoord met de halvering van de vergoeding. Over een kerkhuis in de “Bodden” zou zij zich nog nader beraden, zoals blijkt uit een notitie van 20 oktober 1787.

Op die datum betaalden Hanterman en Meier Fl. 1500,-, zodat de drieduizend gulden waren voldaan.

Op 26 oktober 1787 werd door S.C.F. Gravin van Rechteren, geb. Gravin van Rechteren Almelo, en Abraham Hanterman en Jannes Meier de overeenkomst getekend waaruit blijkt, dat aan de Bodden een kerkhuis mocht worden gebouwd op een perceel grond waarvoor jaarlijks Fl. 26,- huur moest worden betaald. Hierbij ging het om een kerk annex priesterhuis, tezamen honderd voeten lang en veertig voeten breed, met stenen muren, zonder posten en rijen.

Helaas zijn geen bouwtekeningen bewaard gebleven, ook zijn de namen van de architect en de aannemer niet bekend.

De kerk stond op het huidige kerkplein, evenwijdig aan de Boddenstraat en maakte zonder ramen en toren niet de indruk van een kerk. De woning van de pastoor stond aan de westkant en vormde een geheel met de kerk.

Het torentje dateerde uit 1839 en het oude priesterhuis werd in 1864 bij de kerk aangetrokken omdat toen de huidige pastorie gereed was. Uit dat jaar dateren ook de ramen. Uit de verfraaiing van het kerkgebouw kunnen wij afleiden dat de vrijheid voor de katholieken in de 19^e eeuw langzaam, maar gestaag toenam.

De bouw van de kerk in 1787-1788 vroeg grote offers van de kleine katholieke gemeenschap met geringe welvaart. Uit een akte van 1786 blijkt dat Abraham Hanterman en Jannes Meier door 106 katholieke gezinshoofden als

vertegenwoordigers werden beschouwd en gemachtigd waren namens hen verplichtingen aan te gaan. In 1788 benaderden zij de gravin met het verzoek een collecte te mogen houden, omdat zij *“geen genoegzaam fonds hebben om desselven Kerkhuis en Priesterwoning te kunnen voltrekken”*.

De gravin ging akkoord, *“zo verre het ’t Landgerichte van Almelo betreft”*.

Het plaatsen van een orgel was om financiële redenen uitgesteld. In 1792 kreeg men de gelegenheid een *“klein en gering orgel voor enen matigen prijs”* te kopen. De gravin werd verzocht akkoord te gaan met het plaatsen van dit orgel. Op 31 oktober 1792 kwam de toestemming.

De eerste pastoor van Almelo na de reformatie was Hendricus Antonius Peese. Hij was kapelaan te Tubbergen en werd op 30 mei 1784 de bouwpastoor van de St.-Georgiusparochie. Wij hebben niet kunnen vaststellen waar hij tot 1788, toen de kerk en het priesterhuis gereed kwamen, de godsdienstoefeningen hield en waar hij in die periode woonde. In 1795 vertrok pastoor Peese naar Deurningen en werd opgevolgd door pastoor G. ter Brake.

Twee jaar later legden de leden van het kerkbestuur hun functie neer. Wat voor de betrokkenen de beweegredenen zijn geweest wordt in de archieven van de parochie niet vermeld. In het archief van Huize Almelo lezen we hierover het volgende: Aarts priester Bloemen benoemde Gerardus ter Brake als opvolger van pastoor Peese. De heren Hanterman en Meier vreesden problemen omdat in het convenant van 1 mei 1784 was bepaald, dat de gravin de pastoor zou benoemen uit een nominatie van drie, voorgedragen door het kerkbestuur. Zij vreesden met name, dat de gravin alsnog de kwijtgescholden f. 3000,-- zou opeisen. Het kerkbestuur verzocht pastoor Ter Brake zich terug te trekken en verplaatsing aan te vragen. Omdat hij daaraan geen gevolg gaf en pastoor bleef van de St.-Georgiusparochie traden alle leden van het kerkbestuur af.

Op zondag 19 februari 1797 nodigde pastoor Ter Brake alle leden van de *“Rooms Catholieke Gemeente”* uit voor een bijeenkomst in de kerk om een nieuw bestuur te kiezen. De vergadering vond plaats op vrijdag 24 februari 1797. De vierenvijftig aanwezigen kozen heel democratisch hun kerkbestuur.

Onderrigter Jan ten Bookum doet in bijgaande verklaringen verslag van de vergadering.

Relaas van de onderrigter:

Relateer ik onderrigter des Landgerigts, dat ik op heeden, met voorkennis van den voorz. Rigter, deese bovenstaande artikelen aan de Gemeente heb voorgelesen, dewelke unaniem zijn goedgekeurd en dientengevolge de onder staande Leeden tot Kerkmeesteren in de R.C. Gemeente alhier aangesteld, als

*J.H. Nelis
Matth. Nijhof
Hendr. Warnink
Harm van der Aa Hz.
Grad Jansen
Harm van der Aa Gz.
Jan Robbenhaar
Hend Velthof
Jan Rohof
Alb Velner*

Jan Koopman

Dewelke bij ondertekeninge deeser zulks ook beneffens den tijdelijken Pastoor hebben ondertekend en aangenomen.

Almelo, den 25 Febr. 1797

*Jan ten Bookum
onderrigter
G.ter Brake,
R.C.pastoor*

Lijst van stemgerechtigde Leedematen der R.C. te Almelo welke op den 24 Febr. 1797 zijn present geweest bij de verkiezinge van de Kerkmeesteren, en hunne Stem tot deselve hebben uitgebracht, als

*De Wede van der Aa
Hendr. Bartels
Wilm. Olde Weer
Hendk. Goorkotte
Ant. Warnink
Harm Jan Leunk
Jans Oldhuis
Jans ter Haar
Antony Egbers
Gert. te Wierik
Jan Pannen
Ber. Leus
Jan Lammerink
Hend Raphuis
Schrever
Jan Egbers
Gert van t Land
Jan Bouhuis
Gert ter Haar
Jan Meijer
Bern. Leushuis
Jan Reekers
Ab Olthuis
Wed. G. Kremer
H. Hend. Velthof
Corn. van Lange*

*Jan Steegehuis
Jans S Grever
Gert S Grever
Gert. Geerts Leus
Jan Steegehuis
Albt. Brandriet
Ber. Wanschers
B. Maathuis
Hend Jansen
Albt. Leus
Jan te Wierik
Gert. Leus
Ernst Boosveld
Jan Pas
Bart van den Beurnder
Bart. Veldhof
G.J. van den Graven
G.J. ten Haave
Jan Letteboer
G.H. Nijhof
Fred. Raphuis
Rohof
Hend Lindeboom
Lambt Hag
Hend Rohof
Gert Hag
Bern. Vetkeetel
Jan ten Bookum*

Relateer ik onderget. dat dese voorenstaande Leeden van de R.C. Gemeente te Almelo, alle hunne stem hebben uitgebragt tot het verkiesen van de Kerkmeesteren, op die voorwaarden en met die magt, als haar door mijn zijn voorgelezen op den 24 Feb. deesez Jaares.

Almelo den 25 Febr. 1797

*Jan ten Bookum
onderrigter*

De financiële problemen waren voor pastoor en kerkbestuur een bron van voortdurende zorg. Ten tijde van de bouw van de kerk bestonden de buurtparochies Albergen, Bornerbroek, Zenderen, Vriezenveen en Wierden nog niet. De katholieken uit deze dorpen kerkten in de Boddenstraat en droegen daardoor bij in de kosten van onderhoud van kerk en pastoor. Toen in genoemde dorpen zelfstandige parochies ontstonden met eigen kerk en pastoor, kwam de St.-Georgiuskerk in de problemen. Vele zitplaatsen werden niet meer verpacht en de collectes brachten minder op. De schulden van de parochie drukten zwaar op de armlastige katholieken van Almelo.

In januari 1819 ontving de R.C. Gemeente uit 's-lands kas een som van Fl. 3000,- om de schuld van Fl. 4525,- deels af te lossen

In 1819 was H.A. Peese pastoor te Deurningen en tevens aartspriester van Twente. In dat jaar richtte de toenmalige pastoor van de St.-Georgiusparochie, S. Wulferink, zich tot de aartspriester met het verzoek te bemiddelen voor financiële steun.

Omdat de uitvoerige brief een juist beeld geeft van de situatie in de St.-Georgiusparochie van toen, geven wij hem bijgaand weer.

(In de brief van pastoor S. Wulferink, d.d. 6 februari 1819 is de volledige schuld van Fl. 4525,- nog vermeld).

Almelo

*De R.K. Pastoor van Almelo,
Arrondissement/Gemeente
aan den Hoog Eerwaarden Heere*

Aartspriester H.A. Peese van Twente

Hoog Eerwaarde Heer!

Ik verheug mij zeer, om de weldadige en wijselijke Beschikking Zijner Maj. onzen geëerbiedigden en geliefden koning, in volge Bekendmaking van H.E.G. de Gedeputeerde Staten van Overijssel 12 jan. 1819, aan U.H.E. den behoeftigen staat van ons kerkgebouw met troostelijke vooruitzicht op Zijnen Maj. gunst vrijelijk te kunnen openleggen.

Ons kerkgebouw, hoewel in het jaar 1788 eerst gebouwd, is reeds zodanig vervallen, dat eene vernieuwing van Gewulf, Kozijs, Ramens, Goten, alsmede eene versterking onder het Opdak spoedig behooren aangebracht te worden. Ik haast mij, eene nauwkeurige Sommatie dier Werken en derzelven kosten, door kundige Timmerlieden op Nota A hierbij gaande aan te bieden.

Het zoude U.H.E. welligt vreemd kunnen voorkomen; hoe reeds zulk een verval aan een kerkgebouw van ruim 30 Jaren oud, kunne plaats hebben; indien U.H.E. niet al te wel bekend ware, hoedanig onze kerkhuizen op eene van alle kanten bezuinigde wijze, bij gebrek van Geldmiddelen op kosten der Gemeenten in dien tijd moesten worden opgerigt; en daar de onze meestal door gebedelde Penningen werd gebouwd, terwijl de R.K. Gemeente van hier, hoewel om de 700 zielen groot, slechts 5 à 6 Huisgezinnen onder haar telt, die een goed burgerlijk bestaan bezitten, en de overigen allen door een zwaar Handwerk of Akkerbouw zich zeer gering, of zelf armoedig bestaan. Zoo laat het zich ligtelijk beseffen dat men toenmaals tot geen hecht duurzaam Kerkgebouw heeft kunnen komen, hetwelk tot op dit oogenblik nog met een Schuld van f. 4525,- bezwaard blijft, wier jaarlijksche interesse onze onvermogenende Gemeente steeds zoodanig drukte, en nog, dat zij geenszins eenige Reparatie van

belang heeft kunnen ondernemen, en dat men, om die Penn. van Interesse te vinden, als hebbende geen inkomen op goederen, nimmer onder den godsdienst eenige Aalmoes voor de Armen, maar steeds voor de behoefte der kerk heeft moeten vragen, iets, dat zeer ongunstig voor den R.K. Armen uitloopt in ruzigt van andere gemeenten, die door zulke Collecten in de Kerk eenigen onderstand verkrijgen voor hunne Armen.

Van daar dat het zwak gewulf onzer kerk door den Adem des Volks gedurig vogtig, zoo spoedig verslijt, en bij den godsdienst, bijzonder in den kouden winter door zijn geweldig afdruipeu, niet alleen verstoruug aanbrenge, maar ook de Timmerasie geheel schijne te bederven, en soms het geheel kerkgewulf zoodanig druipend make, dat er nauwelijks eenige Zitplaatsen te vinden zijn, die de inkomenden voor nat worden beveiligen – daar zulks volgens oordeel van deskundigen niet schijnt voorgekomen te kunnen worden, dan door een geheel nieuw, of geblaffoneerd gewulf, koester ik de Hoop, dat het Zijne Maj. zal behagen, ons de som van f. 4047,- tot voormelde Reparatie volgens Nota A noodig te accorderen.

Smekende nog eens, op dat Gemeente op den duur in staat zij, ons kerkgebouw zelve te onderhouden, voor aflossing van voornoemde Schuld op de kerk, bedrag: f. 4525,- holl., gelijk Gemeente reeds in de Jaare 1817 ootmoedig en instandig van Zijne Maj. gebeden heeft, inmiddels zij met deze schuld bezwaard blijvende teregt niet in staat zijn zal het kerkgebouw behoorlijk te onderhouden, bedragende aldus de gehele som, welke ik de Eer heb U.H.E. voortedragen, een kapitaal van f. 8571, holl.

Na ondertusschen U.H.E. mijn schuldig Respect aangeboden te hebben, heb ik de Eer, mij met de meeste Hoogachting te noemen,

Almelo den 6. Febr. 1819

*U.H.E.
Ootmoedige Dienaar,
S. Wulferink
pastoor*

Nota A is de begroting van de kosten van de restauratie, opgemaakt door de timmerlieden E. Scholten en Hendricus Weeze.

Op Order des Koninklijke decreet dient dezen pastoor der Roomsche Kerk te Almelo: G.J. Nieuwenhuis geeft hier nevens den toestand der Kerk te kennen:

- 1. Schulden der Kerke f. 5500.- guldens*
- 2. Jaarlijkse huuren f. 25,- guld., sonder fundaties of emolumenten*
- 3. Getal der Ledematen : 590*
- 4. Getal der Zielen : 802*

*Almelo, 27 Augustus 1807
G.J. Nieuwenhuis*

Het waterstaatskerkje was aanvankelijk groot genoeg voor de kleine katholieke statie rond 1800. In 1819 meldde pastoor Wulferink dat: “de R.K. Gemeente hier, hoewel om de 700 zielen groot, slechts 5 à 6 Huisgezinnen onder haar telt, die een goed burgerlijk bestaan bezitten”.

Als vervolgens in de 19e eeuw de Almelose bevolking snel groeit door de opkomende textielindustrie neemt het katholieke deel naar verhouding snel toe als

gevolg van een relatief hoog geboorteoverschot en een eveneens hoog vestigingsoverschot.

In 1853 werd de bisschoppelijke hiërarchie hersteld en werd Mgr. Zwijsen de eerste bisschop van Utrecht na de Reformatie. Een eenvoudig briefje van de bisschop geeft de katholieke gemeenschap in 1855 wederom de officiële status van *PAROCHIE*.

Aartsbisdom van Utrecht. No. 339

Johannes Zwijsen

*Door de Gratie Gods en des H. Apostolischen Stoels Aartsbisschop van Utrecht,
Ap. Administr. v. 's Hertogenbosch, aan de Geloovigen van Almelo
Zaligheid in de Heer.*

Besluit van 11 maart 1855 tot de opheffing van de Statie Almelo en de Canonieke oprichting van de Parochie van den H. Georgius te Almelo, waarbij de begrenzing wordt aangegeven als die van de burgerlijke gemeenten van Stad- en Ambt Almelo.

Eind 19^e eeuw werd de situatie in het kerkje in de Boddestraat onhoudbaar en werd uiteindelijk besloten tot de bouw van de huidige St.-Georgiusbasiliek.

4 BOUW VAN HET HUIDIGE KERKGEBOUW

4.1 Voorgeschiedenis

De bevolking van Almelo groeide in het verleden zeer geleidelijk. De stad telde in 1800 ongeveer 2000 inwoners. In de 19^e eeuw kwamen er echter grote veranderingen in de groei van de bevolking.

De Nederlandse Handelsmaatschappij zocht rond 1830 een gebied in Nederland dat bij uitstek geschikt was voor de productie van katoenen stoffen. In Twente waren de vestigingsfactoren daarvoor gunstig vanwege de huisnijverheid, de goede ligging, de beschikbaarheid van zuiver water en de lage lonen. De uitbreiding van de katoenindustrie leidde ertoe dat de bevolking van Stad- en Ambt-Almelo snel groeide.

Het kerkje uit 1788 was aanvankelijk groot genoeg voor de kleine katholieke gemeenschap in Almelo. In 1839, tijdens het pastoraat van J.J. Janssen, werd een toren op de kerk gebouwd en de ingang naar de zijkant verplaatst.

Onder deken Reinerus Jansen werd het priesterkoor uitgebreid door de toenmalige pastorie aan de kerkruinte toe te voegen. Dit was mogelijk omdat in 1864 de thans nog in gebruik zijnde pastorie aan de Boddenstraat gereed kwam.

Echter, door de snelle groei van het aantal parochianen was de kerk twintig jaar later al weer te klein.

Door de aanpassingen van de kerk en de bouw van de pastorie was de schuld van de parochie in die dagen Fl. 30.000,-. In 1884 was dat Fl.22.000,- en in 1894 bedroeg de restschuld nog FL.10.000,-. [€ 4.500,=]

Ook de onderwijsvoorzieningen drukten zwaar op de parochie. In 1852 was het eerste zustershuis gesticht van de Congregatie van Heythuysen. De zusters hadden een zogenaamde bewaarschool en een taalschool voor meisjes.

Toen deken Reigers in 1873 aantrad, trof hij in de St.-Georgiusparochie een financiële toestand aan die problematisch was. Daarom moest er een keuze worden gemaakt. De deken koos voor het onderwijs en het werk van de zusters. Het probleem van het slechte en te kleine kerkgebouw was een zorg voor later. Een kerk was er immers en een echte school moest nog worden gesticht. De Catharinavereniging kreeg daarom alle aandacht. Zij wist vele giften te verwerven, zowel binnen de parochie als daarbuiten. En zo kon het Catharinaklooster met school en bewaarschool verrijzen aan de Boddenstraat. De zusters Franciscanessen gaven er lager onderwijs en verzorgden tevens naai-, kook- en muzieklessen.

Als de wens een nieuwe kerk te bouwen weer eens aan de orde was, zei deken Reigers bij herhaling: “Heren, alsjeblijft, spreekt er niet met de parochianen over, want ik doe het niet! Hiertegenover (d.i. tegenover de pastorie aan de Boddenstraat) staat mijn kind. Laat mijn opvolger ook wat doen.”.

4.2 De kogel is door de kerk

Maar de kerkkwestie bleef. Het gebouw was te klein en de staat van onderhoud was ronduit slecht. Tijdens vieringen zat men als haringen in een ton.

In 1894 ging de deken overstag en verklaarde zich er mee akkoord, dat gelden zouden worden ingezameld voor de nieuwe kerk. Met dat doel werd de St.-Georgiusvereniging opgericht. De deken schonk de eerste duizend gulden. Zijn zuster, mevrouw Elsensohn, en mevrouw Ter Beek gaven eveneens duizend gulden. De beide kapelaans, G.J. Reinders en P.W.A. Pieck, bezochten de parochianen met het verzoek om een wekelijkse, maandelijkse of jaarlijkse bijdrage.

4.3 De inkomsten van de St. Georgiusvereniging:

<i>1894-1895</i>	<i>f. 2910,-</i>	<i>1898-1899</i>	<i>f. 1988,-</i>
<i>1895-1896</i>	<i>f. 2630,-</i>	<i>1899-1900</i>	<i>f. 1901,-</i>
<i>1896-1897</i>	<i>f. 2170,-</i>	<i>1900-1901</i>	<i>f. 1904,-</i>
<i>1897-1898</i>	<i>f. 1929,-</i>	<i>1901-1902</i>	<i>f. 1614,-</i>

In de nieuwjaarstoespraak van 1899 schonk deken Reigers aandacht aan de nieuwe kerk. Hij eindigde de preek met de volgende woorden:

“En wanneer de goede God mij zolang nog het leven spaart, dat ik de nieuwe kerk mag zien, dan zal ik met blijdschap den grijzen Simeon nazeggen: ‘Laat nu, o Heer, Uwen dienaar in vrede gaan’.

4.4 De loterij

Door de inspirerende woorden van de deken kwam de heer J.W. Koenen op het idee een grote verloting te organiseren. De parochianen waren enthousiast. Er kwam een loterijbestuur dat 30.000 loten van 99 cent moest slijten.

Na de vereiste goedkeuringen begon de verkoop op het feest van Maria Boodschap op 25 maart 1899. Omdat 30.000 loten, achteraf gezien, te veel was, werd het aantal gehalveerd en bepaald op 16.500.

4.5 De opbrengst van de loterij:

<i>Uitgaven</i>	<i>f. 2462,9</i>
<i>Verkoop loten</i>	<i>f. 16657,85</i>
<i>Batig saldo</i>	<i>f. 14194,95</i>
<i>Rente</i>	<i>f. 225, --</i>
<i>Netto opbrengst</i>	<i>f. 14419,95</i>

Een prachtig resultaat, waarmee de bouw van de nieuwe kerk twee jaar kon worden vervroegd. Daarom streefde het kerkbestuur ernaar de nieuwbouw gereed te hebben voor het gouden priesterfeest van de deken op 15 augustus 1902.

In de vergadering van 18 juni 1900 koos het kerkbestuur de heer W. te Riele uit Deventer als architect. Hij was opgeleid door zijn vader en door J.P.H. Cuypers, een vooraanstaand architect van de neogotiek in Nederland.

Wolter ter Riele ontwierp een statige neogotische kerk, die gebouwd zou worden ten noorden van de oude kerk. (**zie onder links**: archimon (engels) een overzicht van het werk van W.te Riele)

De architect begrootte de kosten op Fl. 120.000,-. (± € 55.000,=) Maar dat vond de bisschop, Mgr. Van de Wetering, te veel. De kosten, inclusief toren en honorarium van de architect, mochten de Fl.100.000,- (€45.000,=) niet te boven gaan. Veel overleg volgde. Uiteindelijk ging de bisschop akkoord met een bouwsom van fl. 100.000,- voor een kerk zonder toren. De architect paste vervolgens enige bezuinigingen toe, waardoor de begroting werd teruggebracht tot Fl. 90.000,-

4.6 De aanbesteding

Op 25 februari 1901 vond in “Van Ouds de Prins” aan de markt de aanbesteding plaats. De negen inschrijvers waren afkomstig uit heel het land. De laagste inschrijver was K.M. Spoor uit Almelo voor Fl. 87.000,-

(± € 40.000,=); de hoogste was J. Wehrmeyer, eveneens uit Almelo, voor fl. 122.927,- (± € 56.000,=)

De bisschop ging op 26 februari 1901 akkoord met het voorstel van het kerkbestuur om het werk te gunnen aan aannemer Spoor en verleende de vereiste machtiging. Baas Spoor toog voortvarend aan het werk en bracht het bouwterrein, gelegen ten noorden van de oude kerk, in gereedheid.

4.7 De eerste steenlegging

Op de plaats waar het hoofdaltaar zou komen was een groot kruis geplaatst. De deken zegende deze plek, las de oorkonde voor die daarna in een koperen bus werd geborgen en ingemetseld, en plaatste de eerste steen. Kapelaan Reinders zegende vervolgens de fundamenteën. Ook de parochianen konden tegen betaling een steen leggen.

De bouw vorderde goed. De bouwmaterialen werden per boot aangevoerd en vervolgens over rails naar het bouwterrein getransporteerd.

Baas Spoor en opzichter Vosman leverden goed werk. Dus reeds op 30 april, de octaafdag van het feest van de H. Georgius, vond de eerste steenlegging plaats. 's-Morgens was er een H. Mis en 's middags een plechtig lof, waarna men tegen betaling van 25 cent naar het bouwterrein trok. Deken Reigers liep, steunend op twee stokken, mee in de stoet.

4.8 Het Interieur

Inmiddels vroegen ook de inrichting en het interieur de aandacht. De heer Mengelberg werd benaderd voor het hoogaltaar. Hij adviseerde gebruik te maken van het ontwerp, dat hij had gemaakt voor de St.-Martinuskerk te Utrecht. Een in Franse kalksteen uitgevoerd altaar, dat harmonieerde met de neogotische stijl van de St.-Georgiuskerk.

De firma Te Riele kreeg vervolgens de opdracht de altaartombe te vervaardigen.

Het altaar is betaald met het legaat van Johannes Meulenkaamp en Berendina Brama.

Hun namen staan te lezen op de achterzijde van de altaartombe.

Tijdens de bouw zijn de financiën goed beheerd. De gelden kwamen regelmatig binnen en de betalingen konden correct geschieden. Omdat zich geen financiële problemen voordeden, gingen er weer stemmen op om er bij de bisschop op aan te dringen de toren alsnog toe te staan.

4.9 De Toren

Weer volgden er maanden van intensief overleg. In Utrecht was men van mening dat de toren te duur was en de draagkracht van de Georgiusparochie te boven ging. Bovendien nam men het 't kerkbestuur kwalijk een lening bij particulieren te hebben afgesloten in plaats van bij een bank. Baas Spoor zou de toren bouwen tot aan het dak van de kerk, conform bestek.

Als hij de toren niet afbouwde zou het er voorlopig niet van komen. Daarom stelde het bestuur alles in het werk om daarvoor de vereiste machtiging te krijgen van de bisschop.

De architect maakte een nieuwe tekening; hij liet vele fraaie onderdelen van de ontwerptekening weg, o.a. de vier hoektorentjes en begrootte de nieuwe, 72 m. hoge toren op Fl. 14.310,-. (± € 6.500)

Na veel overleg ging de bisschop akkoord, maar aannemer Spoor wilde voor dat bedrag, 'dat schoonste sieraad van de stad', niet bouwen. Andermaal volgden onderhandelingen en uiteindelijk gingen alle partijen ermee akkoord dat baas Spoor de toren voor Fl. 18.000,- (± € 8.200,=) zou afbouwen.

Vervolgens vroeg ook de inrichting van de nieuwe kerk veel aandacht. De oude, eikenhouten banken werden opgeknapt en herplaatst; ook de preekstoel, de communiebank en het orgel werden hergebruikt.

4.10 De Consecratie

De consecratie van de nieuwe kerk vond plaats op 2 juli 1902. De gelovigen waren ten nauwste bij deze plechtigheid betrokken. De dag voorafgaande aan de inwijding was een vasten- en onthoudingsdag. Het laatste weekeinde in de oude kerk werd intensief beleefd: Velen gingen ter biecht en ontvingen de H. Communie.

“Op 2 juli was er niet één woning van katholieken waaruit het dundoek niet wapperde”

Aldus kapelaan Reinders in zijn dagboek.

Mgr. Van de Wetering verrichtte de inzegening en Dr. H.J.A.M. Schaepman, lid van de Tweede Kamer, hield de feestpredicatie.

Op zondag 9 juli werd de nieuwe kerk echt in gebruik genomen. In een processie werd het Allerheiligste naar de nieuwe kerk gebracht, waarna er drie missen werden opgedragen. En... in de namiddag vond de bankenverpachting plaats! Velen vreesden geen goede plaats te kunnen krijgen: de zijbeuken en de oude banken wees men af....

Wedijver, opjagen van de pachtsommen en verstoorde relaties waren het gevolg, een dissonant na zoveel eendrachtige inspanning en feestelijkheden.

Maar de opbrengst mocht er zijn: ruim zeventuizend gulden. Daarmee kon het bestuur de rente en aflossing royaal voldoen....

De honderdveertien jaar oude kerk werd vervolgens afgebroken, zodat er ruimte ontstond voor de bouw van de nieuwe toren.

Ruim een maand later, op 15 augustus 1902, vierde deken Reigers het gouden priesterfeest, een jubileum dat op grootse wijze in de nieuwe kerk werd gevierd. Namens de katholieken en 'andersdenkenden' van Almelo kreeg hij een uurwerk op de toren aangeboden.

4.11 De Klokken

In de toren van de oude kerk hingen twee klokken. De grootste, toegewijd aan de H. Maria, werd in de angelustoren van de nieuwe kerk geplaatst, de kleinste, toegewijd aan de H. Georgius, werd overgebracht naar het torentje van het R.K. Kerkhof. In de nieuwe toren kwam een zwaardere klok, eveneens toegewijd aan de H. Georgius, die de gelovigen met Kerstmis 1902 voor het eerst ter kerke riep.

De gravenbank in de Georgiuskerk:

Een privilege van Huize Almelo is sinds jaar en dag een eigen bank in de Grote Kerk. In het convenant van 1784 van Abraham Hanterman en Jan Meier met de gravin was vastgelegd, dat er in de katholieke kerk eveneens een bank voor Huize Almelo werd gereserveerd. In de eerste kerk aan de Boddenstraat was een bank aan de Evangeliezijde daarvoor bestemd. De katholieke bedienden van Huize Almelo maakten er gebruik van. Een deel van de bank was door de graaf verhuurd aan de familie Hillen. Deze familie betaalde de pacht aan het kerkbestuur, dat het bedrag vervolgens doorgaf aan Huize Almelo.

Toen in 1902 de nieuwe Georgiuskerk gereed kwam, voelde het kerkbestuur zich niet meer gebonden aan de afspraak van 1784, die op het oude gebouw betrekking had. Eenzijdig werd het convenant over de gravenbank opgezegd. Huize Almelo heeft zich erbij neergelegd, zij het onder protest.

Gedenksteen in de torenruimte van
30 april 1901

Tekst : G.J.Ribbert

Uit : De St.Georgiuskerk in Almelo 100 jaar

5 HUIDIGE TIJD

De Georgiusparochie bleef tot 1918 de enige parochie in Almelo.

Deken H.A.P.C. van der Waarden bevorderde de opsplitsing van de katholieke gemeenschap in drie parochies door de oprichting van de parochie van O.L. Vrouw van Altijddurende Bijstand te Mariaparochie-Harbrinkhoek in 1918.

Aan de Bornerbroeksestraat verrees de Egbertusparochie, een indrukwekkende koepelkerk, die op 24 januari 1923 werd ingewijd. Kapelaan Th.E.B.G. Thuis van de St.-Georgiuskerk werd per die datum benoemd tot pastoor van de nieuwe kerk.

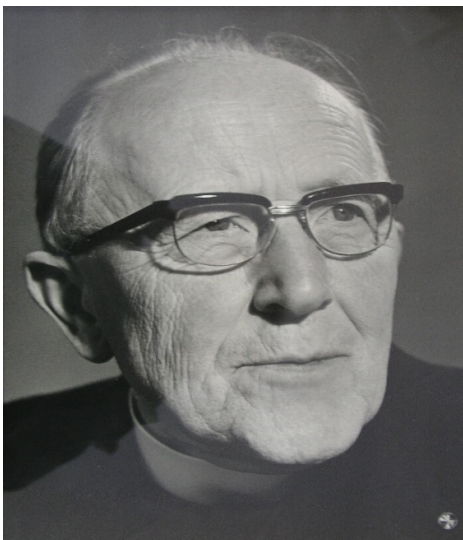
De Egbertusparochie was tot in de jaren zestig de enige parochie in Almelo-Zuid. De groei van de bevolking maakte toen de oprichting van nog twee parochies nodig.

Bovendien verwachtte het gemeentebestuur van Almelo een forse uitbreiding van de woningbouw in zuidoostelijke richting.

De traditionele geloofsbeleving in die jaren leidde tot grote betrokkenheid bij de parochiegemeenschap. De Christoffelparochie werd opgericht in 1960 (bouwpastoor Batenburg) en de H. Willibrordparochie in 1963 (bouwpastoor pater Buyvoets O.Carm.).

De drie parochies van Almelo-Zuid werken sinds 1973 intensief samen en maken daarbij dankbaar gebruik van de diensten van de paters Karmelieten. In 2004 werden de Egbertus- en Willibord-kerk aan de eredienst onttrokken en wordt er een nieuwe parochie opgericht onder de naam Elisa. Tot de opening van de nieuwe Elisakerk (2008) aan de Rembrandtslaan werd de St.-Christoffelkerk gebruikt. Nadien werd deze afgebroken net als de St.-Willibordkerk.

Ook in Almelo-Noord kwam het "Rijke Roomse Leven" in de twintigste eeuw tot grote bloei. Het aantal inwoners op het Sluitersveld nam zodanig toe dat het landelijk karakter verdween. Aan weerszijden van de karakteristieke lintbebouwing tussen de uitspanningen De Kroon aan het oosteinde en De Kogel aan de westzijde verreesen nieuwe woonwijken (de Josephstraat en omgeving, de Rumerslanden en de West-Sluitersveldslanden). Het katholieke bevolkingsdeel groeide relatief snel, met name door de migratie vanuit het overwegend katholieke N.O. Twente.

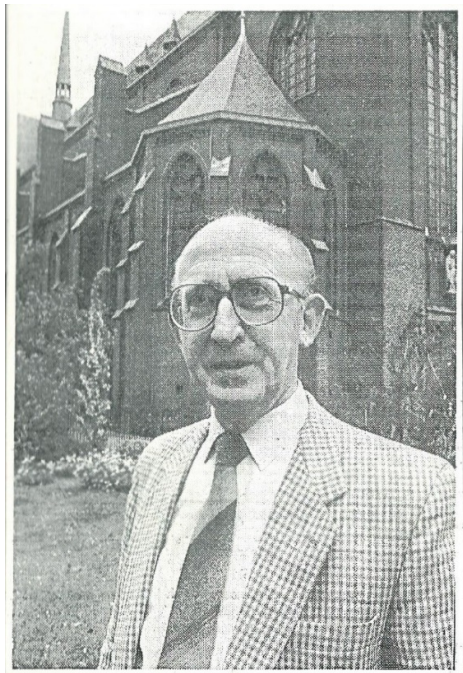

Deeken Veeger

Deken Veeger richtte zich tot Zijne Eminentie Kardinaal De Jong met het verzoek een nieuwe parochie te mogen stichten op het Sluitersveld. Op 26 augustus 1950 benoemde de kardinaal de heer H.A.J. Groothuis tot bouwpastoor van de St.-Jozef kerk.

De jongste parochie van Almelo is de H. Paulusparochie, de zesde dochter van de St.-Georgius. De Kerkelanden en de Aalderinkshoek zorgden voor een zodanige groei dat besloten werd tot de oprichting in 1968 van een nieuwe parochie en de bouw van een kerkgebouw aan de Apollolaan. Onder de inspirerende leiding van pastoor Morren en kapelaan Engelen kwam de H. Paulusparochie in de jaren zeventig tot grote bloei.

Maar helaas, de problemen van de Nederlandse kerkprovincie manifesteerden zich ook in Almelo. Omdat deze problemen zich met name aandienen in de Paulusparochie moest de pijnlijke beslissing worden genomen de jongste kerk van Almelo af te stoten.

Pastoor Engelen

De problemen in de parochies van Almelo-Noord vroegen om een gezamenlijke aanpak en daarom ontstond in 1994 het samenwerkingsverband Almelo-Noord. In goed overleg tussen de parochieraad, Kerkbestuur Almelo-Noord (KAN) en Woonzorg-Nederland werd bepaald dat de kerk en grond zouden worden verkocht aan Hoog-Schuilenburg en de recreatieruimte van Hoog-Schuilenburg beschikbaar zou komen voor de kerkdiensten van de H.Paulusparochie. Vooralnog met drie kerkgebouwen. Op 26 januari 2014 werd de laatste eucharistie in deze kerkzaal gevierd in aanwezigheid van de hoogbejaarde bouwpastoor J.H.J.Morren (* 21-8-1921)

Sedert 1 september 1994 vormen de drie parochies van Almelo-Noord, te weten de St.-Georgius-, de St.-Jozef- en de H. Paulusparochie het samenwerkingsverband Almelo-Noord.

Er is sprake van één kerkbestuur voor de desbetreffende parochies: het Kerkbestuur Almelo-Noord (KAN). Dit houdt in dat er sprake is van een personele unie: iedere parochie blijft als rechtspersoon bestaan en het kerkbestuur van Almelo-Noord is het kerkbestuur van elk van de drie parochies.

In 2008 wordt vanuit het aartsbisdom een aanzet gegeven tot fusie van parochies. Uit de ± 350 parochies worden ± 50 grote parochies gevormd. Geruime tijd is het onduidelijk hoe dat in Almelo zal gaan. De parochies die bediend worden door religieuze ordes zoals de Elisa hebben vaak een speciale status. Voor Almelo betekent dit dat de drie parochie van Almelo-Noord per 1-1-2010 fuseren tot één St.-Jorisparochie. De Elisaparochie blijft zelfstandig en zal pas over enige jaren met de St.-Jorisparochie fuseren.

5.1 Basilica-Minor

In 2009 viert de St.-Georgiuskerk zijn 225-jarig bestaan als parochie.

Ter gelegenheid van dit feit wordt aan de kerk door Paus Benedictus XVI de titel **basilica minor** toegekend. Op 13 december wordt de proclamatie door Mgr.Dr.F.R.Bacqué, Apostolisch Nuntius in Nederland, in aanwezigheid van de aartsbisschop Mgr.Dr.W.J.Eijk, voorgelezen en de acte werd getoond.

Tevens werden de eretekenen (**conopeum en tintinnabulum**) in de kerk geplaatst.

Conopeum

Tintinnabulum

De Hoge Raad van Adel heeft de basiliek ook een wapen toegekend. De wapenspreuk "Confitemini Domino" betekent:

"Looft de Heer" en "getuigt over de Heer"

Onder de eretekenen die boven in het wapen staan afgebeeld, is de vlag van St.Joris (li) en het Almelose stadswapen (re) te zien.

(Een beeldverslag van de proclamatie is elders op deze site te zien onder : *hoogtepunten / proclamatie.*)

Eind oktober 2009 krijgt de St.-Georgiuskerk ook te horen dat haar een subsidie van ruim € 725.000,= is toegekend door de provincie Overijssel. Hiermee kan in 2010 een restauratie worden uitgevoerd. Het bedrag is niet voldoende om alle kosten te dekken dus wordt er ook een actie onder de parochianen en potentiële sponsoren gehouden om het resterende bedrag van ± € 250.000,= bijeen te brengen, hetgeen lukt. Op 25 maart 2011 wordt de restauratie afgerond met het plaatsen van de vergulde pijnappel onder het kruis op de vieringtorendoor mgr. A.Woolderink pastoor. In 2015 wordt het kerkklokje van de voormalige St.-Pauluskerk in de vieringtoren van de St.-Georgiusbasiliek geplaatst. Sinds WO II hing er geen klok meer in dit torentje.

Tekst : G.J.Ribbert

Uit : De St.Georgiuskerk in Almelo 100 jaar